

Vaikka katsomme, että kaupungin kaupunkiympäristölautakunnan lupajaoston sekä lupa-arkkitehdin päätökset ovat lainvastaisia, vaadimme toissijaisesti, että maisematyölupaa muutetaan niin, että pinnantasaaminen kielletään, puiden hakkaamisen lupa-aluetta pienennetään huomattavasti ja, että se kattaisi vain valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ulkopuolella vanhojen navettarakennusten välittömässä läheisyydessä olevan n.s. piha-alueen sekä siellä kasvavat matalat puut.

Vaatimusten perustelut:

Katsomme seuraavista syistä, että viranomaisen päätös myöntää maisematyölupa sekä hylätä siitä tehty oikaisuvaatimus ovat lainvastaisia, koska luvan myöntäminen vaikeuttaa alueen käyttämistä kaavassa varattuihin tarkoituksiin, turmelee kaupunki- ja maisemakuvaa sekä on luonnonsuojelulain vastainen. Lisäksi viranomaisen ei ole noudattanut toimissaan hallintolakia tai hyvän hallinnon periaatteita.

Hakemukseen liittyvät seikat:

Maisematyölupahakemus (lupatunnus LP-092-2024-03581) on saapunut viranomaiselle 28.6.2024 ja koskee Vantaan kaupungissa Kivistön suuralueella, Piispankylän kaupunginosassa ja Vantaanpuiston asuinalueella sijaitsevaa kiinteistöä 92-409-4-14 (Söderkulla, jatkossa myös "lupa-alue"). Kiinteistörekisteriotteen mukaan kiinteistön koko on 1,44 hehtaaria. Lupaa arvioidessa sovelletaan vireilletulon aikana voimassa ollutta lainsäädäntöä.

Kiinteistöllä on voimassa oikeusvaikutteinen Vantaan kaupungin yleiskaava 2020 (YK0048, Kv 25.1.2021, voimaantulo 11.1.2023. Jatkossa "yleiskaava 2020"), jonka mukaan alue on kaavoitettu työpaikka-alueeksi (TP). Kiinteistö RN:o 92-409-4-14 ja sen naapuri RN:o 92-409-4-22 eivät kuulu Helsingin seudun ympäristöpalveluiden (HSY) vesijohtovesiverkostoon tai huleveden tai jätevesien viemäröintialueeseen. Kiinteistön RN:o 92-409-4-22 betonirenkaista rakennettu talousvesikaivo sijaitsee lupa-alueen keskellä noin 40 metrin päässä kiinteistön reunoista. Kaivolta kulkee lupa-alueen poikki noin 90 metriä pitkä maanalainen vesijohto kiinteistölle RN:o 92-409-4-22. Viranomaisen ei ole huomionnut talousvesikaivon olemassaoloa eikä katselmoinut sen sijaintia myöntäessään maisematyölupaa. Viranomaisen ei ole myöskään antanut määräyksiä sen varmistamiseksi, että talousvesikaivo tai vesijohto eivät vaurioidu maansiirtotoista tai puiden kaatamisesta johtuen.

Lupa-alue sijaitsee Helsinki-Vantaan lentomelualueella. Korkein hallinto-oikeus on kieltänyt alueen asuinrakennusten lisärakentamisen lentomeluun viitaten vuonna 1987. Lupa-alue sijaitsee osin 1. luokan vedenhankintaa varten tärkeällä pohjavesialueella (Vantaanpuisto 0109208) sekä valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella (Vantaanjokilaakson viljelymaisema VAM010009). Lupa-alueen lävitse kulkee itä-länsi -suunnassa yleiskaavaan 2020 merkitty ekologinen runkoyhteys, Uudenmaan liiton maakuntakaavaan merkitty maakunnallinen yhteys sekä Vantaan kaupungin paikallinen ekologinen yhteys. Kiinteistön 92-409-4-14 leveys pohjois-eteläsuunnassa vaihtelee 1 metristä 120 metriin.

Viranomaisen tulee noudattaa hallintoasioiden käsittelyssä virallisperiaatetta, joka edellyttää viranomaisen huolehtivan siitä, että asia tulee selvitettyksi ennen päätöksen tekoa (Hallintolain 31 §:n 1 momentti). Viranomaisen on varmistuttava siitä, että sillä on tarpeellinen määrä tieto asian ratkaisemiseksi. Mikäli viranomaiselta puuttuu tietoa asian ratkaisemiseksi, tulee sen oman selvittelyn lisäksi pyytää luvan hakijalta tarvittaessa

lisätietoja (esim. Mäenpää, Olli. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. Edilex Kustannus, 2024, s. 255-256. Jatkossa "Mäenpää 2024").

Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösten perusteella (viitaten esim. KHO 2024:96, KHO 2022:15, KHO 2021:60 ja KHO 2014:111) selvitysten riittämättömyys on peruste päätöksen kumoamiselle. Valtioneuvoston oikeuskansleri on myös ratkaisuisaan kiinnittänyt huomiota viranomaisen velvollisuuteen asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä (esim. OKA 18.7.2014).

Perustuslain 21 §:n 2. momentin mukaan oikeus saada perusteltu päätös on jokaisen oikeus. Hallintolain 45 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on perusteltava päätös. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti viranomaisen tulee päätöksessä vastata muistutuksen tai oikaisuvaatimuksen vaatimuksen tueksi esittämiin argumentteihin. Päätösten perustelevuus on erityisen tärkeää silloin, kun sovelletaan merkityssisällöltään väljiä säännöksiä, jotka jättävät viranomaiselle harkintavaltaa (viitaten Hurskainen, Aimo. Hallintopäätöksen perustelevuudesta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 63. Joensuun yliopisto, 2003, s. 126-141. Jatkossa "Hurskainen 2003").

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset asiat:

Maankäyttö- ja rakennuslain 128 §:n mukaan maisemaa muuttavaa maanrakennustyötä, puiden kaatamista tai muuta näihin verrattavaa toimenpidettä ei saa suorittaa ilman lupaa (toimenpiderajoitus) [...] 2) yleiskaava-alueella, jos yleiskaavassa niin määrätään; [...] Maisematyölupaa koskevia säännöksiä ei sovelleta sellaiseen maa-ainesten ottamiseen, johon tarvitaan maa-aineslaissa tarkoitettu lupa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 140 §:n 1 momentin mukaan alueella, jolla on voimassa asemakaava tai yleiskaava, maisematyölupa on myönnettävä, jollei toimenpide vaikeuta alueen käyttämistä kaavassa varattuun tarkoitukseen taikka turmele kaupunki- tai maisemakuvaa. Maankäyttö- ja rakennuslain 197 §:n 1 momentin mukaan lupa-asiaa ratkaistaessa ja muuta viranomaispäätöstä tehtäessä on lisäksi noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja sen nojalla säädetään.

Luvan hakemuksessa haetaan lupaa puiden kaatoon ja tontin pinnantasaamiseen tontin siistimiseksi ja turvalliseksi saattamiseksi. Hakemuksesta ei kuitenkaan käy ilmi kuinka suuren pinta-alan hakkuu- ja kaivualueet kattavat, mitä puulajeja, kuinka monta kappaletta tai kuutiometriä puuta aiotaan kaataa tai kuinka monta kuutiometriä kivi- tai maa-ainesta poistetaan. Hakija ei ole myöskään liittänyt hakemuksen liiteeksi asemapiirroksen lisäksi muita asiakirjoja, esimerkiksi valokuvia, mistä kävisi selville edellä mainitut seikat. Hakemuksen liitteenä toimitetusta asemapiirroksesta puuttuu lisäksi etäisyyksiä ilmoittavat metriluvut sekä mittajana metreissä. Sähköisessä asiointissa hakemuksessa käsiteltäviä asioita on huomattavan hankalaa käsitellä pelkän fyysiseen paperikokoon suhteutun mittakaavan perusteella.

Maisematyöluvan myöntäneen lupa-arkkitehti Jekaterina Batrakovan muissa puiden kaatoa koskevissa maisematyölupapäätöksissä vuosina 2024 ja 2025 on vaadittu ja annettu selvitys siitä, kuinka monta puuta kaadetaan. Usein on annettu myös selvitys puiden lajista. Vastaavasti muissa maansiirtotöitä sisältävissä maisematyölupapäätöksissä on ilmoitettu kaivettavan maan tai kiviaineksen määrä kuutiometreissä. Tämä poikkeaa huomattavasti siitä, mitä valituksen kohteena olleessa päätöksessä on vaadittu tai

selvitetty ja on vastoin sitä, mitä voi oikeutetusti odottaa maisematyölupapäätökseltä ja sen sisällöltä.

Asemapiirroksen pinnankorkojen perusteella maa- ja kiviainesta aiotaan poistaa tai siirtää jopa 9000 m³, mitä ei voida pitää vähäisenä. Hakemuksessa ei ole selvitetty sitä käytetäänkö kaikki kiinteistöltä saatava maa- ja kiviaines kiinteistön alueella, kuljetaanko ylijäämämaita pois kiinteistöltä jonnekin muualle käytettäväksi tai varastoitavaksi tai sitä, kuinka paljon maita on tarkoitus tuoda kiinteistön ulkopuolelta. Lisäksi lupahakemuksessa ei ole esitetty sitä aiotaanko kiinteistöllä olevat pintamaat kerätä talteen uudelleen levitettäväksi maisemointia varten, istutetaanko alueelle puita tasauksen jälkeen tai sitä murskataanko kiinteistöltä louhitut kiviainekset kiinteistön alueella käytettäväksi siellä tai muualla.

Vantaan kaupungin kaupunkiympäristölautakunnan lupajaosto on päätöksessään 19.08.2025 § 82 lisännyt maisematyölupaansa seuraavat määräykset: 1) Aloitustiedote poistetaan ja korvataan aloituskokouksella. 2) Aloituskokouksessa on katselmoitava kaadettavat puut. 3) Rakentamaan ryhtyvän tulee dokumentoida maisematyö valokuvoin ennen ja jälkeen rakennustyön. 4) Rakennustoimenpide ei saa muodostaa rakentamislain 42.1 kohdan 8 mukaista erityistä toimintaa varten rakennettavaa aluetta tai maankäyttö- ja rakennuslain 126 a §:n mukaista varastoaluetta.

Lisämääräykset on hallintolain 45 §:n vastaisesti jätetty perustelematta (myös Hurskainen 2003, s. 202-205 ja 253-272) ja ne heijastavat sitä, että viranomainen tiedostaa, että alkuperäinen maisematyölupapäätös tehtiin puutteellisin ja virheellisin tiedoin, koska kaadettavia puita ei katselmoitu ennen luvan myöntämistä. Lisämääräys, jonka mukaan vasta aloituskokouksessa on katselmoitava kaadettavat puut on lainvastainen ja valittajan oikeusturvan vastainen, koska viranomaisen tulee selvittää kaikki luvan myöntämiseen vaikuttavat tekijät ennen luvan myöntämistä. Lisäksi aloituskokouksesta laadittu pöytäkirja ja mahdolliset myöhemmät viranomaisen tarkastuskertomukset eivät ole sellaisia viranhaltijapäätöksiä, joista on mahdollista tehdä oikaisuvaatimus (viitaten KHO 2010:72).

Rakentamislaki on tullut voimaan vasta hakemuksen jättöpäivän jälkeen 1.1.2025. Rakentamislain ei ole säännöstä, jonka perusteella viranomainen voi lisätä määräyksiä lupaan, jonka hakemus on jätetty ennen kuin rakentamislaki on tullut voimaan ilman, että koko asia palautettaisiin viranomaiselle uudelleen käsiteltäväksi. Tällöin viranomaisen tulisi tarkastella myös muita lupaan liittyviä seikkoja rakentamislain pohjalta, esimerkkinä 66 §:n mukainen vaatimus pyytää lausuntoa museoviranomaiselta valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella tapahtuvista hakkuista.

Maa-aines- ja vesilain mukaiset asiat:

Maa-aineslain 4 §:n mukaan kiven, soran, hiekan, saven ja mullan ottamiseen pois kuljetettavaksi on saatava lupa. 2 §:n mukaan ainoa poikkeus lupatarpeeseen koskee kiinteistöllä rakentamisen yhteydessä irrotettujen ainesten ottamista. Lain 3 §:n maa-aineksia ei saa ottaa niin, että siitä aiheutuu huomattavia tai laajalle ulottuvia vahingollisia muutoksia luonnonolosuhteissa tärkeän tai muun vedenhankintakäyttöön soveltuvan pohjavesialueen veden laadun tai antoisuuden vaarantuminen, jollei siihen ole saatu vesilain mukaista lupaa.

Hakemuksessa, myönnettyssä luvassa tai viranomaisen päätöksessä oikaisuvaatimukseen ei ole esitetty mitään toimia sen varmistamiseksi, että pohjavesialueen vedenlaatu tai

korkeus ei muutu hankkeeseen ryhtyvän toimien vuoksi. Maa-aineslain 4 §:ää ei voida soveltaa, koska hakemuksen perusteella aineksia ei oteta omaa tavanomaista kotitarvekäyttöä varten asumiseen tai maa- ja metsätalouteen eikä käyttö liity rakentamiseen tai kulkuyhteyksien kunnossapitoon. Hankkeeseen ryhtyvä ei ole hakemuksessa vedonnutkaan näihin seikkoihin. Viranomaisena ei ole myöskään antanut mitään määräyksiä esimerkiksi naapurikiinteistöjen kaivojen pohjavesitason seurannasta tai antanut perusteluja siihen, miksi se ei pyytänyt Uudenmaan ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen lausuntoa maisematyöluvan vaikutuksista pohjavesialueen tilaan.

Luvan liitteenä olevassa asemakaavapiirroksessa ilmenee, että kiinteistön pintavedet (hulevedet) aiotaan johdetaan tontin reunoilla oleviin niskaojiin. Yleiskaava 2020 kaavamääräyksen mukaan hulevesien muodostumista on pyrittävä ehkäisemään ja muodostuvat hulevedet on viivytettävä (imeytettävä). Hakemukseen ei ole liitetty pituus- tai poikkileikkauksia kiinteistöstä ennen ja jälkeen tasauksen tai selvitystä maaperän koostumuksesta, joten on mahdotonta tehdä päätelmiä alueen reunojen kaltevuudesta, syntyvien hulevesien määrästä tai kulkusuunnista tasauksen valmistuttua.

Viranomaisen päätöksessä mainitun Vantaan i-water vihertehokkuuslaskurissa käytettyjä laskenta-arvoja ei ole selostettu tarpeeksi tarkasti toiminnanharjoittajan hakemuksessa, vastineessa naapurien muistutuksiin tai vastineessa oikaisuvaatimukseen. Lisäksi yleiskaava 2020 pohjavesialueiden kaavamääräyksissä määrätään, että "jatkosuunnittelun tulee perustua riittäviin maaperä- ja pohjavesiselvityksiin".

Vesilain 5. luvun 5 §:n, hallituksen esityksen vesilaiksi (HE 277/2009) sekä naapuruuksuhdelain 17 §:n perusteella on selvää, että hulevesien johtaminen yhteiseen raja-ojaan tai toisen kiinteistölle edellyttää tarpeellista käyttöoikeutta, joka voidaan saavuttaa maanomistajien keskinäisellä sopimuksella tai ympäristönsuojeluviranomaisen päätöksellä. Hakemuksessa, sen liitteissä, luvassa tai hankkeeseen ryhtyvän vastineessa oikaisuvaatimukseen ei ole mainintaa tällaisista sopimuksista tai päätöksistä eikä suunnitelmaa hulevesien ohjauksesta rajaojiin tai toiselle kiinteistölle olisi tällöin saanut hyväksyä.

Ympäristönsuojelulain mukaiset asiat:

Valtioneuvoston päätöksen melutason ohjearvoista 3 §:n mukaan asuinhuoneissa on ohjeena, että ulkoa kantautuvasta melusta aiheutuva melutaso sisällä alittaa melun A-painotetun ekvivalenttitason (LAeq) päiväohjearvon (klo 7-22) 35 dB ja yöohjearvon (klo 22-7) 30 dB. Finavian ja Traficomien Helsinki-Vantaan lentoaseman lentomelukatselmuksien sekä vuosiraporttien mukaan lupakiinteistö ja sen naapurikiinteistöt kuuluvat vilkkaimpaan lentomeluvyöhykkeeseen, missä on keskimäärin yli 16 nousua tai laskua päivää kohden sekä missä lentomelu ylittää 60 dB (Lden). Lisäksi lentokoneet voivat samanaikaisesti laskea tai nousta kiinteistöjen ylitse kiitoteiltä 22R ja 22L. Kiinteistön lounaispuolella 30 - 110 metrin etäisyydellä kulkee myös seututie 130 (tuhansia ajoneuvoja viikossa) sekä valtatie 3 (n. 440 000 - 445 000 ajoneuvoa viikossa).

Ympäristönsuojelulain 2. luvun 7 §:n mukaan toiminnanharjoittajan on järjestettävä toimintansa niin, että ympäristön pilaantuminen voidaan ehkäistä ennakolta. Jos pilaantumista ei voida kokonaan ehkäistä, se on rajoitettava mahdollisimman vähäiseksi. Toiminnanharjoittajan on rajoitettava toimintansa päästöt (mm. melu) ympäristöön mahdollisimman vähäisiksi.

Naapuruussuhdelain (26/1920) 17 §:n mukaan kiinteistöä ei saa käyttää siten, että naapurille, lähistöllä asuvalle tai kiinteistöä, rakennusta tai huoneistoa hallitsevalle aiheutuu kohtuutonta rasitusta melusta. Vantaan yleiskaava 2020 määräyksissä määrätään lisäksi, että "koko kaava-alueella on meluntorjuntatarve lentomelua ja muuta liikennemelua vastaan".

Maisematyölupahakemuksessa, lupaehdoissa tai viranomaisen perusteluissa oikaisuvaatimuksen hylkäämiseen ei ole esitetty mitään sellaista, minkä perusteella voitaisiin päätellä, että puuston kaadolla sekä maaston tasaustöillä ei olisi haitallista vaikutusta ympäröivien asuinhuoneistojen melutasoon luvan mukaisten töiden valmistuttua. Asuintilojen melutaso voidaan ainoastaan todeta melumallinnuksilla ja/tai melumittauksilla.

Lupapäätöksessä ei ole myöskään annettu määräyksiä työajoista, pölyn tai melun hallinnasta. Vantaan kaupungin ympäristönsuojelumääräysten (Kv 22.4.2024 § 5, voimaantulo 1.6.2024) mukaan louhinnasta ei tarvitse tehdä ympäristönsuojelulainmukaista meluilmoitusta kun töitä tehdään arkisin maanantaista perjantaihin klo 7–18 välisenä aikana ja työn enimmäiskesto on 25 päivää. Tällöin maisematyöluvan myöntämisen jälkeen ei voida enää antaa oikeudellisesti sitovia lisämääräyksiä melusta.

Luonnonsuojelulain mukaiset asiat:

Lupa-alueen läpi kulkee yleiskaavaan 2020 merkitty länsi-itä -suuntainen ekologinen yhteys, joka kytkee liito-oravapopulaatiot ja muut eläinlajit Vantaankoskelta Vantaanpuistoon, sieltä 300 metrin päässä sijaitsevan Vantaanotkon liito-oravametsikköön sekä Petikon ja Vestran metsäalueiden kautta edelleen Espoon viheralueverkostoon. Seuraaviin itä-länsi -suuntaisiin ekologisiin yhteyksiin on matkaa noin 2,5 kilometriä. Yleiskaava 2020 ekologinen runkoyhteys -alueiden kaavamääräyksissä määrätään, että "ekologisen verkoston jatkuvuus tulee turvata [...] Yhteyden hoidossa, käytössä ja yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon luontoarvot, kulttuurihistorialliset ja maisemalliset arvot ja varmistaa, että ekologinen yhteys säilyy tai kehittyä luonnon olosuhteiltaan monipuolisena ja mahdollisimman leveänä".

Luonnonsuojelulain 8. luvun 78 §:n mukaan Euroopan unionin luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä IV a mainitut eläinlajit, kuten liito-orava ja kaikki Suomessa esiintyvät lepakkolajit, ovat tiukkaa suojelua edellyttäviä eliölajeja. Tiukkaa suojelua edellyttävään eläinlajiin kuuluvien yksilöiden lisääntymis- tai levähdyspaikkoja ei saa hävittää eikä heikentää. Luonnonsuojelulain 7 §:n 1 momentin mukaan päätöksenteossa tulee kiinnittää huomiota luonnon monimuotoisuuden merkittävän vähenemisen tai häviämisen uhkaan, vaikka siitä ei olisi olemassa varmistettua tieteellistä tietoa.

Euroopan unionin tuomioistuin on 2.7.2020 antanut ennakkopäätöksen C-477/19 asiassa IE vastaan Magistrat der Stadt Wien, joka koskee muun ohella luontodirektiivin 12 artiklan 1 kohdan d alakohdan tulkintaa. Ennakkopäätöksen mukaan direktiivilajien lisääntymis- ja levähdyspaikat ovat lain mukaan suojeltuja, vaikka laji ei enää niillä esiinny, jos on riittävän todennäköistä, että laji palaa kyseisille paikoille. Lisäksi Euroopan unionin tuomioistuin on 28.10.2021 antanut ennakkopäätöksen C-357/20 asiassa IE vastaan Magistrat der Stadt Wien. Ratkaisussa todettiin, että direktiivin 12 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaan

suojellun eläinlajin lisääntymispaikkoja on suojeltava niin kauan kuin se on tarpeen, eikä lajin havainnot menetä merkitystään vanhenemalla.

Korkein hallinto-oikeus on ennakkopäätöksessään (KHO 30.8.2023/2451) todennut, että ennakkopäätöstä C-477/19 tulee soveltaa liito-oravan suojeluun Suomessa. Viranomaisen ei ole perustellut sitä, miksi näitä ennakkopäätöksiä ei tarvitse noudattaa lupapäätöksiä tehdessä.

Lisääntymis- ja levähdyspaikan turvaamisen kannalta keskeistä on sen säilyminen ekologisesti toimivana, mikä edellyttää pesäpuiden lisäksi riittävien kulkuyhteyksien suojelemista osana lisääntymis- ja levähdyspaikkaa.

Paikalliset ekologiset yhteydet tulisi ensisijaisesti säilyttää vähintään 100 metriä leveinä (esimerkiksi Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavan selvitykset 2016). Pelkästään liito-oravalle tärkeän metsäyhteyden minimileveydeksi on määritetty 20-50 m (Etelä-Espoossa vähintään 30 metriä), ja siinä puuston tulisi olla vähintään 10 metrin korkuista ja enintään korkeutensa etäisyydellä toisistaan (esimerkiksi Vantaan kaupungin Rambollilta tilaama Myyrmäen-Kivistön-Ylästön alueen liito-oravaselvitys 30.9.2016, jatkossa "Rambollin selvitys"). Vantaan kaupungin vuonna 2024 julkaiseman selvityksen Vantaan ekologiset verkostot (Huttunen 2023) mukaan ekologisen runkoyhteyden minimileveys tulee olla 100 metriä. Paikallisille yhteyksille ei ole olemassa tarkkoja minimileveys suosituksia, mutta ne toimivat sitä paremmin mitä leveämpiä ne ovat.

Ympäristöministeriö on kiinnittänyt huomiota liito-oravien suojeluun kunnille ja ELY-keskuksille 6.2.2017 lähettämässä muistiossa Liito-oravan huomioon ottaminen kaavoituksessa. Muistion mukaan "taajama-alueilla liito-oravien tarvitsemia kulkuyhteyksiä on usein rajallisesti ja niiden säilymiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota". Lisäksi korkein hallinto-oikeus on päätöksessään KHO 2014:13 todennut ympäristöoikeuden varovaisuusperiaatteeseen viitaten, että liito-oravien lisääntymis- ja levähdyspaikoiksi tarkoitettun alueen on oltava pikemminkin laaja kuin liian suppea.

Vaatimukset mahdollisimman leveästä ekologisesta käytävästä eivät ole ristiriidassa Vantaan kaupungin Ympäristökeskuksen 31.03.2025 antaman lausunnon kanssa, missä edellytetään liito-oravan kulkuyhteyden säilyttämistä toimivana ilmoittamatta kuitenkaan mitään vaatimusta kulkuyhteyden leveydeksi. Liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikojen sekä ekologisten yhteyksien keskipisteinä on pidettävä vanhoja tai käytössä olevia kolopuita. Viranomaisen on toiminut siten lainvastaisesti hyväksyessään hankkeeseen ryhtyvän asemapiirroksessa esittämän hakkuurajauksen, joka jättää enintään 0-10 metrin levyisen puuston kiinteistön reuna-alueille.

Liito-oravien ydinalue sijoittuu Vantaanpuistossa lupa-alueen välittömään ympäristöön. Rambollin selvityksessä vuonna 2016 papanahavainnointia tehtiin hyvin laajalla alueella Vantaanpuiston kerrostaloalueiden piha-alueiden reunoilta ja lähimetsistä. Kaksi havainnoista oli lupa-alueen sisällä ja yksi aivan lupa-alueen rajalla.

Vantaan kaupungin FCG Finnish Consulting Group Oy:ltä tilaamassa Vantaan Kivistön ja Vantaanpuiston liito-oravaselvityksessä 27.6.2020 lupa-alueella ei tehty liito-oravahavainnointia, mutta selvitysraportissa todetaan, että kevään 2020 sääolosuhteiden vuoksi on kuitenkin mahdollista, että lajin elinympäristöksi soveltuvilla metsäkuvioilla voi esiintyä yhä liito-oravia. Vuosi 2020 oli muutenkin poikkeuksellinen, sillä sama havainto liito-oravien jätöshavaintojen romahduksesta tehtiin myös Helsingin kaupungin omissa

liito-oravainventaarioissa (viitaten Helsingin kaupunkiympäristön julkaisuja 2022:8. Liito-oravan levinneisyys Helsingissä 2020 ja 2021, s. 9-10).

Hankkeeseen ryhtyvän Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:ltä tilaamassa Vantaanpuistontie 4 - Liito-oravaselvityksessä 22.3.2025 todettiin, että lupa-alueelta ei löytynyt liito-oravan jätöksiä, mutta siellä havaittiin kolopuu. Vantaanpuiston alueella ei ole tehty liito-oravaselvityksiä vuosina 2017-2019 ja 2021-2023. Tämän vuoksi yhdestä tutkimuksesta ei voida vielä tehdä päätelmiä siitä, etteikö lupa-alueella olisi silti esiintynyt liito-oravia vuosina, joina selvityksinä ei tehty.

Asunto-osakeyhtiö Säästökilven tilaaman Metsäliikkeen vapaaehtoisten luontokartoittajien raporttiluonnoksen Vantaanrinteen metsän luontoarvoista 1.6.2025 mukaan lupa-alueella havaittiin 29.5.2025 yksi uusi kolopuu, jota ei aiemmin ole merkitty Vantaan kaupungin karttapalveluun. Lisäksi viereiseltä kiinteistöltä RN:o 92-409-6-22 (Vantaanpuistontie 7) havaittiin pienellä alueella kolme kolopuuta, missä Enviro Oy:n tutkimuksessa maaliskuussa 2025 ei löydetty yhtään kolopuuta. Tältä alueelta johtaa ekologinen yhteys Vantaanpuistontien ylitse lupa-alueelle ja edelleen Vantaanotkon liito-oravametsikköön. Korkein hallinto-oikeus on päätöksessään (KHO 2451/2023, 30.08.2023) todennut, että liito-oravalle sopivien kolopuiden määrällä on merkitystä arvioidessa alueen merkitystä lisääntymis- ja levähdyspaikkana.

Suomen luonnonsuojeluliiton vuonna 2024 julkaiseman ja FT, biologi, liito-oravatutkija Risto Sulkavan kirjoittaman tutkimuksen Lisääntymis- ja levähdyspaikan määrittelyn laillisuusperusteet liito-oravakartoituksissa ja niiden tulosten tulkinnassa mukaan "kaikilla naaraankaan asuttamilla reviireillä ei papanakasoja ole ainakaan kaikkina vuosina. Toisin sanoen, varmaa päätelmää naarasreviirin ja LLP:n (lisääntymis- ja levähdyspaikan) puuttumisesta ei voi tehdä papanakasojen puuttumisen perusteella [...] LLP:n määrittämiseksi ei tarvitse löytää pesiä tai muita levähdykseen käytettyjä pisteitä, koska lisääntymis- ja levähdyspaikan määrittäminen ei sitä vaadi".

Yleinen käytäntö on, että mikäli vähintään viitenä peräkkäisenä vuotena alueelta ei löydy liito-oravan papanoita tai lajin näköhavaintoja, viranomaisen tulee pyytää lausunto ELY-keskukselta siitä, pidetäänkö tyhjillään ollutta metsänkohtaa vielä jatkossakin lisääntymis- ja levähdyspaikkana.

Viranomaisen päätöksessä oikaisuvaatimukseen todetaan, että "(Enviro Oy:n) selvityksen mukaan tontin rakentaminen ei käytettävissä olevien tietojen perusteella vaikuta Vantaanpuiston liito-oraviin". Tämän selvityksen tarkoituksena oli selvittää liito-oravien lisääntymis- ja levähdyspaikat ja niiden sijainti. Enviro Oy:n selvityksessä ei oteta kantaa voimassa olevaan lainsäädäntöön, sen tulkintaan tai eri oikeusasteiden antamien ennakkopäätösten tulkintaan.

Viranomaisen ei ole myöskään pyytänyt Uudenmaan ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen lausuntoa Vantaanpuiston alueen liito-oravien lisääntymis- ja levähdyspaikoista maisematyölupahakemuksen tai oikaisuvaatimuksen käsittelyn aikana.

Rakennusvalvontaviranomaisella ei voida katsoa olevan sellaista asiantuntijuutta, mitä tarvitaan luonnonsuojelulainsäädännön sekä oikeuden ennakkopäätösten tulkintaan. Viranomaisen on myös tulkinnut liito-oravien suojeluperusteita liian kapeasti ja ottanut huomioon nimenomaisesti vain liito-oraviin liittyvät havainnot. Korkein hallinto-oikeus on päätöksessään KHO 17.8.2011 huomauttanut, että arvioitaessa lisääntymis- ja levähdyspaikkakäsitteen sisältöä on otettava huomioon, että liito-orava on luonnostaan

riippuvainen muiden lajien luomista pesä- ja suojapaikoista. Täten myös muiden lajien, esimerkiksi tikkojen, suojelu on tärkeä osa liito-oravien suojelua.

Viranomainen on jo aikaisemmin heikentänyt liito-oravan elinmahdollisuuksia Vantaanpuiston alueella antamalla luvan avohakata muun muassa kiinteistöt RN:o 92-409-5-4 ja 92-409-6-20 vuonna 2023. Kiinteistöt sijaitsevat noin 100 metrin päässä lupa-alueesta koilliseen. Sulkavan tutkimuksen mukaan alle 150 metrin etäisyydellä lisääntymis- ja levähdyspaikan keskipisteestä tehdyt avohakkuut heikentävät alueen ekologista toiminnallisuutta, koska ne laskevat liito-oravan esiintymistodennäköisyyttä alueella. Täten viranomainen ei olisi saanut edelleen heikentää alueen ekologista toiminnallisuutta ja tuhota liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkoja sallimalla hakkuita lupa-alueella.

Lisäksi yleiskaava 2020 työpaikka-alueita (TP) koskevassa kaavamääräyksissä määrätään, että "alueen toteutuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota kaupunkitilan viihtyisyyteen sekä kävelyn ja pyöräilyn mahdollisuuksiin. Alue tulee toteuttaa vihertehokkaasti".

Lupa-alueen hakkuut ja tasaaminen ovat siten luonnonsuojelulain, että myös yleiskaava 2020 määräysten vastaisia. Viranomainen on jättänyt oikaisuvaatimusta käsitellessään huomioimatta paitsi Euroopan unionin että korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätökset, mutta myös kaavamääräykset. Liito-oravien lisäksi on hyvin todennäköistä, että lupa-alueella esiintyy eri lepakkolajeja. Alueelta on myös näkö- ja kuulohavaintoja erittäin uhanalaisista tervapääskyistä. Tervapääsky on luonnonsuojelulain 69 §:n nojalla rauhoitettu. Luonnonsuojelulain 70 §:n mukaan tervapääskyn toistuvasti käyttämän pesän vahingoittaminen on kiellettyä lisääntymiskauden ulkopuolella.

Vantaan kaupungin FCG Finnish Consulting Group Oy:ltä tilaaman Vantaankosken Myllytontin lepakkoselvityksen 4.8.2020 mukaan lupa-alueelta 500 metrin päässä kaakossa sijaitsevan Vantaankosken Myllytontin alueella esiintyy kolmea lepakkolajia; pohjanlepakkoa, vesisiippaa sekä korvayökköä. Alueelta johtaa ekologinen yhteys Vantaanpuistoon ja lupa-alueelle. Koska lupa-alueella tai Vantaanpuistossa ei ole tehty lepakkoselvityksiä, on mahdotonta sanoa missä määrin lupa-alueella esiintyy lepakoita. Luonnontieteellisen keskusmuseon yhteydessä toimivan Suomen Lajitietokeskuksen ylläpitämän laji.fi -palvelun mukaan Vantaanpuiston alueella on tehty havaintoja vesisiipoista noin 300 metrin päästä lupa-alueesta pohjoiseen.

Lupa-alueella ja naapurikiinteistöillä sijaitsee paljon vanhoja rakennuksia sekä tikankoloja, jotka soveltuvat lepakoiden päiväpiiloiksi tai erittäin uhanalaisten räystäspääskyjen ja muiden pääskyjen pesimäpaikoiksi. Edellä mainitun FCG Finnish Consulting Group Oy:n tutkimuksen sekä Laji.fi -palveluun kirjattujen havaintojen pohjalta viranomaisen olisi tullut vaatia, että lepako- ja lintuselvitys olisi tullut tehdä maisematyöluvahakemuksen käsittelyn aikana.

Lupa-alue koostuu pääasiassa tuoreesta runsas- tai keskiravinteisesta lehdestä. Suomen ympäristökeskuksen ja Ympäristöministeriön Suomen lajien uhanalaisuus - Punainen kirja 2019 mukaan tuore runsasravinteinen lehto on erittäin uhanalainen (EN) ja keskiravinteinen vaarantunut (VU) metsäluontotyyppi Etelä-Suomessa. Metsäliikkeen vapaaehtoiset luontokartoittajat havaitsivat 29.5.2025 lupa-alueella lahoppua yhteensä 45,3 kuutiota eli 36,2 kuutiota hehtaarilla. Lahoppuun määrän osalta alue täyttää METSO I

-alueen suojelukriteerit, joka on yli 10 kuutiota lahopuuta hehtaarilla. Epäedullisesta ajankohdasta ja kohteen pienialaisuudesta huolimatta lupa-alueelta löydettiin rustikkaa, mikä on Suomessa harvinaisena tavattava käypälaji ja siten Punaisessa kirjassa luokiteltu silmälläpidettäväksi (NT). Suomen lajitietokeskuksen laji.fi -tietokannassa on Vantaalta ainoastaan yksi aikaisempi havainto tästä lajista. Löytöjen valossa viranomaisen olisi tullut teetättää alueella tehdä kattava luontoselvitys, koska on pidettävä mahdollisena, että alueelta voi esiintyä Euroopan unionin luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä IV b olevia kasvilajeja tai on mahdollista, että lajit palaavat alueelle mikäli suotuisat elinolosuhteet jatkuvat.

Maisema-arvoihin liittyvät asiat:

Yleiskaava 2020 maisemallisesti arvokkaiden alueiden kaavamääräyksissä määrätään, että "rakennus- ja kulttuurihistoriallisia arvoja sekä maisemakuvaa on suojeltava. Rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakenteet, pihapiirit tai puistot sekä maisemallisesti merkittävät kujanteet, pensasaidanteet ja yksittäispuut on säilytettävä [...] Alueella tapahtuva rakentaminen, ympäristörakentaminen ja ympäristönhoito tulee sopeuttaa alueen maisema- tai kaupunkikuvallisiin, kulttuurihistoriallisiin ja rakennustaiteellisiin arvoihin. [...] Avoimen maisematilan reunoihin on kiinnitettävä erityistä huomiota".

Hankkeeseen ryhtyvän viranomaiselle toimittamassa asemapiirroksessa hakkuu- ja louhinta-alue on paikoin merkitty ulottuvaksi noin 15 metriä valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen (Vantaanjokilaakson viljelymaisema VAM010009) sisäpuolelle. Viranomainen on lain sekä kaavamääräysten vastaisesti lupaa myöntäessä hyväksynyt tämän rajauksen.

Kaupungin johtava maisema-arkkitehti Laura Muukka on antanut 9.5.2025 lausunnon lupahakemuksesta. Lausunnon mukaan "kasvillisuutta erityisesti avoimen maiseman reunassa on säilytettävä. Uudesta reunasta on tultava luonteva ja vihreä". Lupa on myönnetty kuitenkin niin, että lupaehdoissa viitataan vain lausuntoihin ja niiden monitulkintaisiin ehtoihin eikä luvan myöntäjä ole antanut lausuntoihin viitaten täsmällisiä määräyksiä. Lupa on tällöin monitulkintainen ja asemapiirroksen perusteella luvan haltijalle on myönnetty oikeus paikoin louhia kallio sekä kaataa puita valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen sisällä Vantaanpuistontielle saakka.

Viranomaiselle 24.7.2025 oikaisuvaatimuksesta jättämässään vastineessa hankkeeseen ryhtyvä on väittänyt, että kiinteistön reunoille esitetty suojavyöhyke on katselmoitu paikalla Vantaan kaupungin johtavan maisema-arkkitehdin Laura Muukan kanssa. Muukka on sähköpostitse 19.8.2025 ilmoittanut valittajille, että hän ei ole ollut paikalla kyseisessä katselmuksessa. Näin ollen lausunnon antanut viranomainen ei ole käynyt paikan päällä ennen kuin hän on antanut asiasta lausunnon rakennusvalvontaviranomaiselle. Viranomainen perustelee myös päätöstään sillä, että lupa-alueella ei sijaitse suojeltuja rakennuksia, perintökohteita tai muinaisjäännöksiä. Viranomainen ei ole kuitenkaan tarpeeksi selvittänyt mitä vaikutusta lupa-alueen tasaamisella ja hakkaamisella on valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen kuuluviin naapurikiinteistöihin. Valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen tai sen välittömään läheisyyteen sijoittuvat muun muassa lupa-alueen viereisellä kiinteistöllä RN:o 92-409-4-22 sijaitseva Söderkullan tilan vuonna 1890 valmistunut päärakennus pihapiireineen, kiinteistöllä RN:o 92-409-6-21 sijaitseva vuonna 1921 valmistunut entinen suomalainen kansakoulu sekä kiinteistöllä 92-409-5-5 sijaitseva vuonna 1903 valmistunut Bergkullan asuinrakennus.

Nämä rakennukset ovat kaikki rakennusperintökohteita joiden alueeseen lupa-alueella suunniteltava toiminta vaikuttaa.

Hallintolain mukaiset asiat:

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan hyvään hallintoon kuuluu oikeus tulla kuulluksi. Hallintolain 6. luvun 34 §:n 1 momentin mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Hallituksen esittelyn hallintolaiksi (HE 72/2002) perustelujen mukaan kuulemisvelvoitteen osalta asianosainen voi tarkoittaa niin varsinaista asianosaista kuin muutakin asianosaista.

Hallintolain 54 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen on huolehdittava asian käsittelyn kuluessa ilmoituksen, kutsun tai muun asian käsittelyyn vaikuttavan asiakirjan tiedoksiantamisesta. Päätöksentekoa ei voida pitää tasapuolisena, mikäli asian ratkaisu perustuu asiakirjoihin, joihin asianosaisilla ei ole voinut tutustua tai joihin he eivät ole voineet esittää kantaansa (Mäenpää 2024, s. 244-245).

Viranomainen on kuullut valittajia naapureina 3.4.2025 – 18.4.2025. Tällöin toimitettiin verkkolinkki Lupapiste.fi -palveluun, joka sisälsi vain 1.4.2025 päivätyn asemapiirroksen. Naapureille ei ilmoitettu muista asian ratkaisuun liittyvien asiakirjojen, kuten viranomaislausuntojen, olemassaolosta. Koska naapurien kuuleminen tehtiin samanaikaisesti kuin muilta viranomaisilta pyydettiin lausuntoja, naapureille ei ollut mahdollisuutta tutustua 7.4.2025 annettuun Vantaan kaupungin kiinteistöjen ja tilojen palvelualueen lausuntoon eikä 9.5.2025 annettuun kaupungin johtavan maisema-arkkitehdin lausuntoon.

Koska rakennusvalvontaviranomainen viittaa muiden viranomaisten lausuntoihin sekä päätöksessään 15.5.2025 § 369 että päätöksessä 19.08.2025 § 82, on selvää, että nämä lausunnot ovat vaikuttaneet asian ratkaisuun ja asiaa ei olisi saatu ratkaista ennen kuin asianosaisia olisi kuultu kaikista viranomaisten lausunnoista (viitaten esimerkiksi päätöksiin KHO 19.11.2009/3283 ja OKA 18.10.2024). Hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti asianosaiselle olisi lisäksi tullut antaa pääsy kaikkeen Lupapisteeseen tallennettuun ja asian ratkaisuun liittyvään aineistoon sekä tiedottaa naapureita sille saapuneista muiden viranomaisten lausunnoista.

Hallintolain 22 §:n mukaan asianosainen voi oma-aloitteisesti täydentää hakemustaan tai muuta asian käsittelyä varten toimittamaansa asiakirjaa sekä toimittaa käsittelyn kuluessa viranomaiselle asian ratkaisemisen kannalta tarpeellisia asiakirjoja. Samoin perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti. Viranomainen ei yleensä voi kieltää asianosaista esittämästä selvitystä (Mäenpää 2024, s. 276-277).

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Sen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Hallintolain 49 e §:n mukaan oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä. Pykälässä ei ole kuitenkaan annettu mitään takarajaa siitä kuinka kauan käsittely saa kestää. Hallituksen

esityksessä hallintolaiksi (HE 72/2002) todetaan, että "hallinnon tehokkuuden varmistamisen asianosaisen oikeusturvan kustannuksella ei voida katsoa vastaavan vallitsevaa oikeuskehitystä". Samoin hallituksen esityksessä hallintolain muuttamiseksi (HE 226/2009) todetaan, että "luonnollisesti kiireellisyyttä olisi syytä arvioida kunkin tapauksen erityispiirteiden valossa, jotta vaatimus ei esimerkiksi heikentäisi asian selvittämistä ja kääntyisi tätä kautta asianosaisen etua vastaan".

Ennen kuin valittajat jättivät oikaisuvaatimuksen viranomaiselle, lupa-arkkitehti Batrakova ilmoitti sähköpostitse 30.5.2025, että oikaisuvaatimusta voidaan täydentää niin kauan, kunnes se on käsitelty. Valittajat varasivat myös täydennysoikeuden itse oikaisuvaatimuksessa. Oikaisuvaatimuksen jätön jälkeen 6.6.2025 Batrakova kuitenkin ilmoitti, että rakennusvalvontalakimies Juha Terho on evännyt oikaisuvaatimuksen täydennysoikeuden, koska "hankkeeseen ryhtyvän on voitava antaa vastine kerrallaan hyvissä ajoin kaikille oikaisuvaatimuksessa esitetyille vaatimuksille".

Valittajilla olisi tosiasiaassa ollut hyvin aikaa täydentää oikaisuvaatimusta, koska 6.6.2025 jätetyn oikaisuvaatimuksen jälkeen rakennusvalvontalakimies Terho on vasta yli kuukautta myöhemmin 15.7.2025 tiedustellut hankkeeseen ryhtyvältä vastinetta oikaisuvaatimukseen.

Hankkeeseen ryhtyvä on jättänyt valittajien oikaisuvaatimuksista vastineensa viranomaiselle 24.7.2025. Viranomainen ei antanut vastinetta asianomaisille tiedoksi ennen kuin sitä erikseen tiedusteltiin viranomaiselta eikä heille ole annettu mahdollisuutta antaa mielipiteensä vastineessa esitetyistä seikoista ennen kuin lupajaosto antoi päätöksensä 19.8.2025. Viranomaisen päätökseen on kopioitu suoraan useita kappaleita hankkeeseen ryhtyvän vastineesta, joten sen voidaan katsoa vaikuttaneen päätöksentekoon.

Viranomainen on toiminut lain vastaisesti antamalla vain hankkeeseen ryhtyvälle oikeuden antaa vastineensa oikaisuvaatimuksesta, mutta ei samaa oikeutta muille asianomaisille antaa mielipiteensä hankkeeseen ryhtyvän vastineessa esittämistä seikoista. Valittajat eivät olleet antaneet suostumustaan käsitellä asiaa niin kiireellisenä, että se vaarantaisi heidän oikeusturvansa.

LIITTEET:

- LIITE 1 Vaatimus yhteisestä käsittelystä
- Vantaan kaupunkiympäristölautakunnan lupajaoston ote pöytäkirjasta sekä sähköposti päätöksen tiedoksiantamisesta. Päivätty 19.08.2025.
- Todistus kaupunkiympäristölautakunnan lupajaoston päätöksen tiedoksiantopäivämäärästä, sähköposti
- Liitekartta. Päivätty 18.09.2025.
- Maisematyölupapäätös 15.5.2025
- Sähköpostit lupa-arkkitehti Jekaterina Batrakovalta. Päivätty 6.6.2025.
- Sähköposti johtava maisema-arkkitehti Laura Muukalta. Päivätty 19.8.2025.
- Metsäliikkeen kartoittajien raporttiluonnos Vantaanrinteen metsän luontoarvoista. Päivätty 1.6.2025.

KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ:

- YK0048 Vantaan yleiskaava 2020 yleiskaavamerkinnät ja -määräykset. Voimaantulo 11.1.2023.
- Ramboll Oy:n Myyrmäen-Kivistön-Ylästön alueen liito-oravaselvitys. Päivätty 30.9.2016.
- Vantaan kaupungin ympäristönsuojelumääräykset. Voimaantulo 1.6.2024.
- Enviro Oy:n Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaavan luontoselvitys 2016. Päivätty 25.11.2016.
- Helsingin kaupunkiympäristön julkaisuja 2022:8. Liito-oravan levinneisyys Helsingissä 2020 ja 2021. Ei päiväystä.
- Sulkava, Risto. 2024. Lisääntymis- ja levähdyspaikan määrittelyn laillisuusperusteet liito-oravakartoituksissa ja niiden tulosten tulkinnassa. Suomen luonnonsuojeluliitto ry. Liito-orava LIFE -julkaisuja.
- FCG Finnish Consulting Group Oy. Vantaankosken Myllytontin lepakkoselvitys. Päivätty 4.8.2020.
- Ympäristöministeriö. Liito-oravan huomioon ottaminen kaavoituksessa. Päivätty 6.2.2017.